

*І. Ф. Переверзева,
аспірант, Київська державна академія водного транспорту
ім. гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного, м. Київ*

СУТНІСТЬ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

*I. Pereverzieva,
postgraduate student, Kyiv State Maritime Academy, Kyiv*

ESSENCE AND CORRELATION OF CATEGORIES IN CRISIS MANAGEMENT OF ENTERPRISE

У статті проаналізовано підходи до поняття категорії "антикризове управління" на основі результатів дослідження поглядів різних вчених, розглянуто різні трактування щодо визначення об'єкта антикризового управління, виокремлено основні відмінності між категоріями "антикризовий менеджмент" та "антикризове управління" у широкому та вузькому розумінні, сутність застосування категорій та їх співвідношення в становленні та розвитку соціально-економічної системи. Змістовно розглянуто послідовність дій етапів застосування антикризового управління підприємством. Представлено розроблену автором єдину систему циклічної взаємодії основних категорій антикризового управління. Виділено характерні принципи антикризового управління та визначено його роль у загальному управлінському процесі. Запропоновано використання поняття категорії "антикризове управління" більш ширше ніж антикризовий менеджмент та основні положення, які виражають суть антикризового управління.

The article analyzes the approaches to the concept of the crisis management category based on the research results of different views of scientists, examines different interpretations of the definition of the crisis management object, singles out the main differences between the categories of the crisis management and the crisis handling in the broad and narrow sense, the fundamental nature of categories application and their correlation with regard to the establishment and development of socio-economic system. It inclusively reviews the sequence of phases of the crisis management application; presents the unified system of cyclic interaction of major categories of the crisis management developed by the author; defines the specific principles of the crisis management and its role in the overall management process; offers to use the concept of the crisis management category as a wider as compared with the crisis handling.

*Ключові слова: антикризове управління, антикризовий менеджмент, категорія, криза, система, аналіз.
Key words: crisis management, crisis handling, category, crisis, system, analysis.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Багато років у нашій країні поняття "криза" було швидше ідеологічним, ніж реальним фактором розробки економічної політики розвитку підприємства, але з кожним роком розуміння цього показника стає необхідністю для стабілізації економіки як країни так і підприємства в цілому за допомогою застосування антикризового управління. Саме термін "криза" має грецьке походження від слова "crisis", яке означає "вирок, рішення з якого-небудь питання або рішення в сумнівній ситуації", також може означати "вихід, рішення конфлікту". У західній науковій управлінській літературі категорії "антикризове управління" та "антикризовий менеджмент" використовуються як синоніми, однак між категоріями існує суттєва відмінність, яку необхідно дослідити.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням відмінності категорій в антикризовому управлінні займалися такі вчені: Чорновіл І., Базаров Г., Беляєв С., Булеєв І., Брюховецька Н., Уткін Е., Грязнова А., Короткова Е., Василенко В., Лігоненко А., Терещенко О. та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження відмінності та взаємодії категорій "антикризове управління" та "антикризовий менеджмент".

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У розвитку будь-якого підприємства існує вірогідність появи кризи, яка може виникнути з багатьох причин, зокрема спадом кон'юнктури в економіці в цілому, зменшенням купівельної спроможності населення, значним рівнем інфляції, нестабільністю господарського та податкового законодавства, посиленням конкуренції та інше. Проте важливою причиною виникнення фінансової кризи на підприємстві є саме відсутність чіткого антикризового управління. У зв'язку із цим необхідно узагальнити різні підходи до поняття категорії "антикризове управління", оскільки на теперішній час значення цього поняття є розпливчасте і багатозначне.

Крім того, більшість науковців по-різному трактують об'єкт антикризового фінансового управління. Виділяють різні точки зору погляду на об'єкт. По-перше, це виникнення та поглиблення кризи розвитку підприємства, її усунення та запобігання. По-друге — це сукупність усіх фінансово-економічних ризиків, активи, капітал, фінансові потоки та вартість підприємства, що перебуває у режимі антикризового фінансового управління. Узагальнивши різні підходи до визначення поняття "антикризове управління" доцільно вважати, що головним ключовим моментом для антикризового управління є попередження кризових ситуацій. Водночас поняття "антикризовий менеджмент" вміщує в своєму значенні запобігання кризових явищ, що дає поштовх для виокремлення відмінностей цих двох понять.

Таблиця 1. Підходи до поняття категорії "антикризове управління"

Автори визначень	Визначення антикризового управління
Базаров Г. Беляєв С. Буляєв І. Кошкін В. Брюховецька Н.	Антикризове управління – це сукупність форм та методів реалізації антикризових процедур відповідно до конкретного підприємства-боржника [1, с. 19]
Уткін Е.	Антикризове управління – забезпечення умов, коли фінансові ускладнення не можуть мати постійний чи стабільний характер [9, с. 206]
Грязнова А.	Антикризове управління – це така система управління підприємством, яка має комплексний характер та спрямована на уникнення або ліквідацію небажаних для бізнесу явищ через використання усього потенціалу сучасного менеджменту [4, с. 7]
Коротков Е. Беляєва А.	Антикризове управління – це управління, в якому поставлено визначеним чином передбачення загрози кризи, аналіз її симптомів, заходів щодо зниження негативних наслідків кризи та використання її факторів для позитивного розвитку [6, с. 128]
Василенко В.	Антикризове управління – це управління, в якому передбачена небезпека кризи, аналіз її симптомів, заходів щодо зниження негативних наслідків кризи та використання її факторів для позитивного розвитку [3, с. 23]
Лігоненко Л.	Антикризове управління – це постійно організоване управління, спрямоване на найбільш оперативне виявлення ознак кризового стану та створення відповідних умов для його своєчасного подолання з метою запобігання його банкрутства [7, с. 57]
Терещенко О.	Антикризове управління – це набір інструментів, функцій та завдань, які треба реалізувати для недопущення фінансової кризи та ліквідації підприємства [8, с. 57]

У системі сучасних знань категорія "антикризове управління" — це цілеспрямована дія на об'єкт з метою зміни його поведінки у зв'язку зі зміною обставин, вона є більш повною, охоплює управління соціально-економічними процесами на макрорівні (цілого суспільства, національної економіки) і мікрорівнях (окремого суб'єкта господарювання: організації, підприємства, товариства, закладу, установи тощо). Вона стосується управління не тільки людьми, трудовими колективами, технічними системами, комп'ютерними мережами, транспортом тощо. Категорія "антикризове управління" охоплює процеси управління господарською діяльністю в усіх типах економічних систем. Головним є те, що категорія "антикризове управління" не заміняє поняття "антикризовий менеджмент".

Категорія "антикризовий менеджмент" — це одна із конкретних форм ринкового управління, а саме: управління соціально-економічними процесами на мікрорівні, в рамках окремого економічного суб'єкта: організації, підприємства, фірми, закладу, установи тощо. Американський соціолог П. Друкер вважає, що поняття "антикризовий менеджмент" стосується тільки ділового підприємства, що виробляє товари або різні послуги [5, с. 20]. Антикризовий менеджмент є різновидом управління, який стосується лише процесу управління людьми (працівниками), колективами працівників, групами в умовах ринкової системи господарювання. Отже, поняття "антикризовий менеджмент" виступає як система ринкового управління і направлених на гнучке застосування господарської діяльності підприємств до реальних ринкових умов.

Антикризове управління підприємством повинно здійснюватись поетапно та передбачати послідовність дій. Зміст кожного етапу антикризового управління полягає в наступному:

— Перший етап: діагностика кризових явищ та загроза банкрутства підприємства. На цьому етапі роботи необхідно здійснити аналіз, оцінити ритмічність, визначити обсяг ре-

зультатів фінансової діяльності, а також визначити основні причини виникнення та поглиблення кризи. Здійснюється аналіз та прогнозування ринкової ситуації для визначення сприятливості зовнішнього середовища для подолання кризи та оцінюються внутрішні можливості підприємства щодо локалізації та переборення кризових явищ.

— Другий етап: визначення мети та завдання антикризового управління. Результати проведеної діагностики дають можливість визначити глибину кризи, яка охопила підприємство, дозволяє визначити мету і завдання антикризового управління. Залежно від глибини кризи такими завданнями можуть бути: виведення підприємства зі стану юридичного банкрутства; недопущення виникнення ситуації банкрутства; локалізація кризових явищ; фінансова стабілізація; запобігання повторенню кризи.

— Третій етап: визначення суб'єкта антикризової діяльності. На цьому етапі роботи необхідно визначити суб'єкт, який бере на себе відповідальність за розробку і реалізацію антикризових процедур, встановити його повноваження стосовно розробки та впровадження антикризових програм.

Циклічна тенденція розвитку відбиває періодичне настання криз, які змінюють життєдіяльність системи, тобто порушують її стійкість, радикально оновлюючи її, показують що очисна сила кризи потрібна системі для розвитку. Криза, при широкому на неї погляді, так само потрібна системі, що розвивається, як і стабільний стан, тому її треба розглядати як переломний момент у розвитку системи, що дає простір новому витку економічних змін. Кризи не обов'язково є руйнівними, вони можуть протікати з визначеним ступенем гостроти, але їхнє настання викликається не тільки суб'єктивними, а й об'єктивними причинами. Саме тому розглянемо систему циклічної взаємодії основних категорій в антикризовому управлінні:

Система антикризового управління підприємством базується на визначених принципах, які слугують осно-

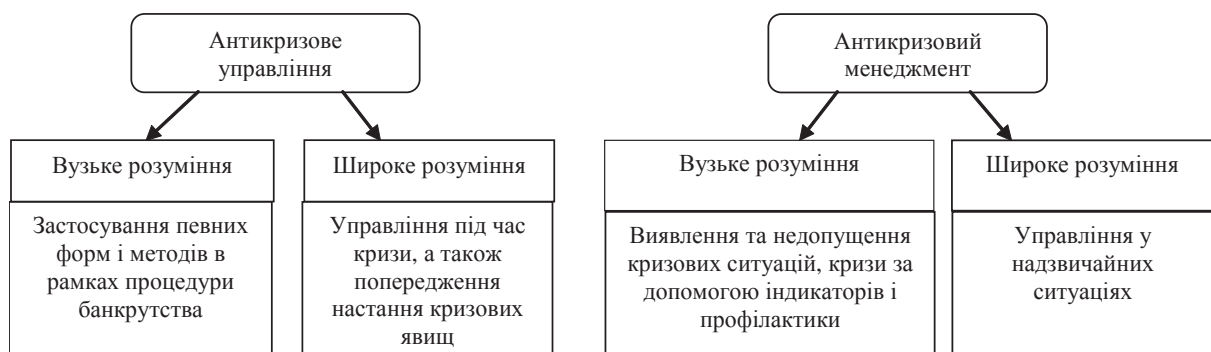

Рис. 1. Основні відмінності між поняттями "антикризове управління" та "антикризовий менеджмент"

вою організації антикризового управління підприємством при загрозі банкрутства. Основними принципами, на яких ґрунтується механізм антикризового управління, визнаються наступні:

— Принцип опори на антикризову свідомість — розуміння негативних наслідків виникнення та поглиблення кризи для усіх суб'єктів антикризового процесу; найважливішими характеристиками свідомості є інтереси, цінності та мотиви діяльності, від яких залежить досягнення поставленої мети.

— Принцип діагностики кризових явищ підприємства, а саме проведення ретроспективного, оперативного і перспективного цільового аналізу, спрямованого на виявлення ознак кризи підприємства, ідентифікацію її глибини та можливих наслідків, оцінку можливостей переборення, задоволення інших аналітичних потреб суб'єкта антикризового управління.

— Принцип реалістичності в оцінці ситуації, успіхів або невдач, які мають місце; оцінюючи можливість подолання кризи необхідно спиратися на об'єктивну реальність. Інформація про будь-які позитивні зрушення, які мають місце є результатом антикризових заходів, має розповсюджуватися серед персоналу [10, с. 150].

Виходячи з вищенаведеного можна зробити висновок, що антикризове управління повинне, перш за все, забезпечити фінансову стабілізацію на підприємстві, вчасно попереджувати та приймати адекватні заходи щодо усунення складнощів у його діяльності.

ВИСНОВОК

Узагальнюючи проведені дослідження, можна зробити висновок:

— Використання поняття категорії "антикризове управління" більш ширше ніж категорії "антикризовий менеджмент".

— Визначення поняття "антикризове управління" — це процес діагностики фінансової кризи на всіх стадіях розвитку підприємства, формування відповідних заходів спрямованих на попередження, нейтралізацію фінансових криз, шляхом використання специфічних методів і інструментів та мінімізацію їх негативних наслідків.

— Категорія "антикризовий менеджмент" — це одна із форм управління соціально-економічними процесами на мікрорівні, в рамках окремого економічного управління, тому за своєю структурою входить до категорії "антикризове управління".

— Розділення понять категорій "антикризове управління" та "антикризовий менеджмент" доцільне при формуванні механізму управлінської діяльності на підприємстві.

Запропоноване визначення понять категорій "антикризове управління" та "антикризовий менеджмент" потребує подальшої розробки спеціального механізму організації, а саме питань проведення діагностики стану розвитку підприємства, питань організації антикризових заходів, що є предметом подальшого дослідження.

Література:

1. Базаров Г.З., Беляев С.Г., Булеев И.С. Теория и практика антикризисного управления: учебник для высших учебных заведений / С.Г. Беляева, В.И. Кошкина. — М.: Закон и право; ЮНИТИ, 1996. — 468 с.
2. Брюховецкая Н.Е. Антикризисное управление предприятием. — Донецк: ИЭП НАН Украины, 1999. — 234 с.
3. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: навчальний посібник. — К.: ЦУА, 2003. — 503 с.
4. Грязнова А.Г., Федотова М.А. Антикризисный менеджмент / А.Г. Грязнова; "ТАНДЕМ". — М.: ЭКМОС, 1999. — 368 с.

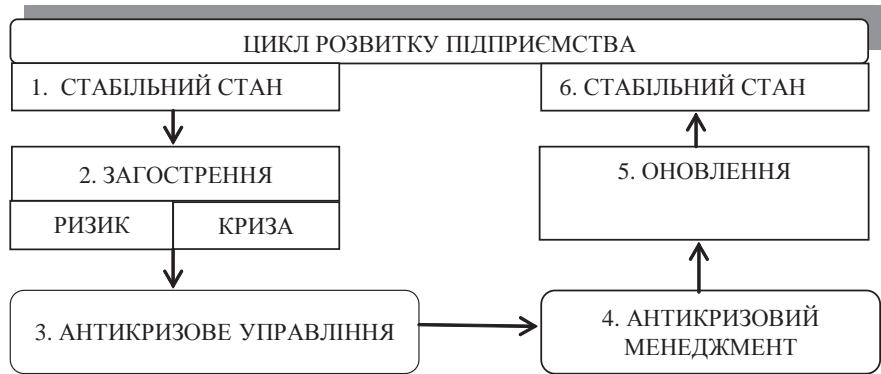

Рис. 2. Циклічна взаємодія категорій в антикризовому управлінні підприємства

5. Дракер П. Классические работы по менеджменту. — М.: "Альпина Бизнес Букс", 2008. — 220 с.
6. Коротков А.А., Беляева А.С. Антикризисное управление: учебник для студентов вузов, обуч. по экон. спец / З.М. Короткова; Гос. ун-т упр. — М.: ИНФРАМ, 2001. — 432 с.
7. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій: монографія. — К.: КНТЕУ, 2001. — 580 с.
8. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємств: монографія. — К.: КНЕУ, 2008. — 272 с.
9. Уткин Э.А. Антикризисное управление. — М.: Тандем; ЭКМОС, 1997. — 400 с.
10. Шершньова З.Є. Антикризове управління підприємством: навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни / З.Є. Шершньова, С.В. Оборська. — К.: КНЕУ, 2006. — 196 с.

References:

1. Bazarov, G.Z. Belyaev, S.G. and Buleev, Y.S. (1996), *Teoriya y praktyka antykrizysnoho upravleniya* [Theory and Practice of crisis management]: Textbook for higher educational institutions/ Belyaeva, S.G. Koshkina, V.I., Law and Justice, UNITY, Moscow, Russia.
2. Bryuhovetskaya, N.E. (1999), *Antykrizysnoe upravlenye predpriyatiyem* [Crisis management of enterprise], УЭР National Academy of Sciences of Ukraine, Donetsk, Ukraine.
3. Vasilenko, V.A. (2003), *Antykrizyve upravlinnia pidpriyemstvom* [Crisis management of enterprise], TSUL, Kyiv, Ukraine.
4. Hriaznova, A.G., Fedotov, M.A. (1999), *Antykrizysnyj menedzhment* [Crisis management, "TANDEM", EKMOС, Moscow, Russia.
5. Drucker P. (2008), *Klassycheskye raboty po menedzhmentu* [Classic work on management], "Buchs Alpina Business", Moscow, Ukraine.
6. Kоротков, A.A. and Belyaeva, A.S. (2001), *Antykrizysnoe upravlenye: uchebnyk dlia studentov vuzov, obuch. po ekonom. spets* [Crisis management: a textbook for university students, trained. on the economy. specialist], INFRA, Moscow, Russia.
7. Lihonenko, L.A. (2001), *Antykrizyve upravlinnia pidpriyemstvom: teoretyko-metodolohichni zasady ta praktychnyj instrumentarij*: Monograph [Crisis management: theoretical and methodological principles and practical tools: Monograph], KNTEU, Kyiv, Ukraine.
8. Tereshchenko, A.A. (2008), *Antykrizyve finansove upravlinnia na pidpriyemstv*: Monohrafiia [Crisis management at financial companies: Monograph], KNEU, Kyiv, Ukraine.
9. Utkin, E.A. (1997), *Antykrizysnoe upravlenye* [Crisis management], Tandem; EKMOС, Moscow, Russia.
10. Shershnev, S. E. (2006), *Antykrizyve upravlinnia pidpriyemstvom: navch.-metod. posibnyk dlia samostijnoho vyvchennia dystsypliny* [Crisis management of enterprise: Training manual for self-study courses], Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2016 р.